

Лисова К. А.

Київський національний лінгвістичний університет

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ ВИВЧЕННЯ ЛІМІНАЛЬНОСТІ В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

У статті окреслено основні теоретичні положення дослідження феномену лімінальності, а також визначено ключові фактори, що вплинули на формування теорії лімінальності та лімінального дискурсу. Зокрема, лімінальність розглянуто у світлі лінгвофілософії, соціокультурології, психології та літературознавства, а також у статті репрезентовано тісний взаємозв'язок цих підходів до вивчення явища лімінальності та їх вплив на дослідження образності лімінального у сучасному англомовному поетичному дискурсі.

У філософському контексті лімінальні процеси розглядаються як стадії переходу системи від одного стану до іншого, пов'язані із втратою структури, чіткої ієрархії, статусу окремих елементів.

У соціокультурологічному контексті лімінальність виступає як проміжна, перехідна соціальна ситуація розвитку особистості у системі суспільних відносин та характеризується втратою колишнього соціального стану й сполученої з ним статусно-рольової позиції в умовах входження в нову соціальну роль.

З погляду психології суть лімінальності полягає у підготовці особистості до певних трансформацій. Здебільшого лімінальний стан передує переходові до більш високого соціального статусу, відтак претендент має витримати перевірку на відповідність новій ролі.

З літературознавства запозичуємо розуміння лімінальності як ситуації унікального досвіду, для якої характерні найбільш інтенсивні переживання ліричного героя, що докорінно змінюють його. Розмежовуючи метаморфічність та катарсичність, лімінальний досвід розглядаємо як подібний до карнавального, але не тотожний йому.

Таке зацікавлення категорією лімінальності та різноманіття наукових підходів до вивчення цього складного явища дозволяють говорити про феномен лімінальності як про міждисциплінарне явище

Ключові слова: лімінальність, образність лімінального, лімінальний дискурс, теорія лімінальності, міждисциплінарний підхід.

Постановка проблеми. На зламі ХХ–ХХІ століть в епіцентрі філологічних студій у міждисциплінарному ключі опиняються категорії, що так чи інакше характеризуються парадоксальністю, незвичністю, відхиленням від норми. Зокрема, категорії абсурдності, сюрреальності, неможливості, неприродності, неоднозначності, трансгресивності, некреативності, неоригінальності, аномальності та парадоксальності. Серед цих категорій особливий науковий інтерес викликає явище лімінальності. Актуальним видається дослідження лімінальних форм, що функціонують у сучасному поетичному дискурсі, та виявлення розмаїття імпліцитних лімінальних або асоційованих з лімінальністю смислів.

Постановка завдання. Метою статті є виявлення домінантних тенденцій у тлумаченні поняття лімінальності для дослідження образності лімінального в сучасному англомовному поетичному

дискурсі. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**: окреслення лінгвофілософських, соціокультурологічних, психолінгвістичних та літературознавчих підходів до витлумачення сутності явища лімінальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковий обіг термін «лімінальність» увів представник французької антропології Арнольд ван Генеп. У своїй праці «Rites de Passage» [3] 1908 р. він розробив теоретичні положення та практично обґрунтував координаційну роль лімінальності у процесі життєвих змін.

Так звані «rites de passage», або ритуали переходу, є обов'язковим атрибутом трансформацій у будь-якій сфері (місця, країни або соціального статусу, вікових і ін.) і виокремлює ту дихотомію, яка існує між «стійкою» і «змінною» структурами [3, с. 45]. Будь-якому процесу переходу або транзитності притаманні три послідовні фази:

1) сепарація, або відчуження, відділення; 2) маргінальність, або лімінальність (власне перехід, «транзит»); 3) інкорпорація, або об'єднання [там само].

Особливий інтерес дослідників викликає друга – власне лімінальна фаза, у період якої індивід набуває досвід повної невизначеності соціального оточення й відмежовується від звичної для нього реальності.

Цікавим видається той факт, що чіткого визначення поняття лімінальності, яке б охоплювало філософський, антропологічний, соціальний, психологічний, культурний, літературний і лінгвістичний аспекти, не дає жоден словник. Термін «лімінальний» походить від латинського *limin* і позначає поріг, межу, певний коридор, розташований між двома різними за своєю суттю місцями [3].

Аналогічне наповнення він має й у теорії А. Геннепа: за своїм змістом й функцією лімінальна фаза є транзитною динамічною кондицією, проміжною між стабільною й трансформованою структурами [3]. Відповідно, ритуал переходу – “*rites de passage*”, може бути представлений як цілісна єдність усіх трьох кондицій: «прелімінальної», яка передбачає видалення-відособлення від колишнього світу; «лімінальної», яка позначає період транзитності; і «постлімінальної», пов'язаної із церемоніалом інкорпорації в новий світ. У межах цієї теорії А. ван Геннепа структурна ординарність і культурне різноманіття постають не взаємовіддаленими концептами, а співіснуючими поняттями. Ординарні моделі трансформуються в унікальні культурні феномени. Як *passage*, тобто перехід, сприймається й саме життя, а *rites de passage* – ритуали переходу – є тими рушійними силами, за допомогою яких здійснюються глобальні перетворення [23, с. 3].

Життєвий шлях для групи людей, як і для окремих індивідів, виявляється циклічним. Так, будь-яка життєва віха передбачає видалення, відчуження і нового об'єднання, зміни форми й кондиції, смерті й нового народження. Життя – ця дія й зупинка, очікування й перерва, і знову дія, але вже в іншому напрямку [3, с. 18]. І постійно утворюються різні, все нові межі, які треба долати: між літом і зимою, сезонні, річні, щомісячні й навіть щоденні; між народженням, юнацтвом, змужнінням і старістю; і, головне, грань між смертю й життям після смерті для тих, хто в це вірить» [там само]. Зовсім очевидно, що кондиція транзитності, або лімінальна фаза, знаходить значення проміжної, певного цінного медіума, спонукуваного імпульсом мінливості.

Лімінальність у ракурсі лінгвофілософії. Попри те, що поняття лімінальності як таке з'явилося у науковому обігу лише трохи більше, ніж сто років тому, теоретичне підґрунтя його появи у філософській площині має значно більш тривалу історію [15, с. 196], враховуючи той факт, що головним суб'єктом у цьому процесі виступає людина або соціум.

Людству неодноразово траплялося переживати періоди перехідності: виникнення великих культур стародавності, формування основних релігій тощо. У ці періоди відбувається зміна принципів буття людини [там само].

Класичні філософські системи, що розглядали лімінальність традиційно як вихід за й кризь межу, постмодернізм заміняє філософією лімінальності як «досвіду неможливого», який не пов'язаний і не обмежений зовнішнім і можливим буттям. У зв'язку з дестабілізацією системи класичних філософських побудов актуалізуються питання про простір, межі, перехідність, маргінальність. Для дослідження процесів лімінальності як антропологічної проблеми представляється доцільним спиратися на ідеї філософів-постмодерністів: про роль несвідомих мовних структур у системі уявлень суб'єкта, децентралізацію й плюралізм культури [23]; про людину й світ культури як нескінченний текст, про трансформації бінарних опозицій традиційної логіки [4]; про парадокси, протиріччя, що зумовлюють еволюцію як процес, що породжує невідоме [11], про децентрованість простору як системи місць, про те, що колишні культурні центри притягання втрачають силу.

Вершина «осягнення сутності природи» відбита у теорії лімінальності К. Ф. Жакова (Жаков). Вважалося, що під час вивчення природних і соціальних явищ необхідно враховувати, що світ безупинно змінюється. При цьому вчені пропонували ввести поняття нескінченно малого у філософію й, відштовхуючись від першоодиноці, досліджувати буттєві процеси. Ці ідеї лягли в основу теорії соціальних і культурних змін П. А. Сорокіна [17], який вважав лімінальність перехідним станом в історії циклів.

Вивчення явища лімінальності дістало розвиток у природничих і математичних науках: теорії хаосу [24; 6], теорії катастроф [1; 20] і т.д. Починаючи з 70-х років ХХ століття ці концепції отримують широке визнання. У згаданих вченнях, пов'язаних з описом нелінійних хаотичних станів і стрибкоподібних змін, катастроф, лімінальність виступає як «складка», у якій або відбувається стрибок розвитку, або ні.

Усі три фази ритуалу переходу – прелімінальна, лімінальна й постлімінальна – формуються у загальному руслі як синхронних, або внутрішньоструктурних, так і діахронних, або культурно-історичних, закономірностей й існують для створення позитивних альтернатив [15]. Позитивна альтернатива є продуктом творчої волі, ціннісним синтезом уяви й творення, який межує із реальними, стійкими, історико-культурними структурами й у результаті найсильніших переживань досягає бажаної трансформації [15, с. 24].

Отже, у філософському контексті лімінальні процеси розглядаються як стадії переходу системи від одного стану до іншого, пов'язані із втратою структури, чіткої ієрархії, статусу окремих елементів. У динаміці осмислення й смислотворення найбільш складним для рефлексії є перехід від однієї визначеності до іншої, одного стану системи в інший, що передбачає певну стадію деструктивності, втрати визначеності.

При цьому у філософських дослідженнях підкреслюється амбівалентний характер лімінальних дискурсивних комплексів, чий негативний аспект пов'язаний з небезпекою втрати ідентичності, а позитивний – із множинністю його контекстів, які породжують нові можливості осмислення.

Відтак, спираючись на філософські дослідження, виводимо поняття *лімінального світу* як транзитного простору, коридору між «цим» та «іншим», реальним та альтернативним світом (*slavery – рабство, imprisonment – ув'язнення, rebellion – повстання, revolution – революція тощо*). До того ж запозичуємо поняття *позачасовості* та *позазнаходження*, визначаючи їх як *лімінальний час* та *лімінальний простір* відповідно. Переосмислюємо та адаптуємо ці поняття для аналізу поетичних образів, що зображають межевий час та межевий простір (*evening – вечір, dawn – ранок (періоди між днем та ніччю); autumn – осінь, spring – весна (проміжні, «неосновні» пори року; midnight – північ; door – двері, window – вікно (простір між двома приміщеннями, проміжна зона), well – колодязь тощо*).

З філософії запозичуємо також поняття *діалектичності образності лімінального* – єдність буття й небуття, коли минулої якості *вже* немає, а нової *ще* немає.

Лімінальність крізь призму соціокультурології. Вхідження у нове тисячоліття активізувало глобалізаційні процеси, які сприяли взаємопроникненню культур і суспільств у сучасному світі, формуванню поліетнічності й полікультурності більшості держав, розмиванню національної

самоідентифікації й створенню умов для масової появи лімінального суб'єкта, який перебуває між двома і більше культурами і не належить повністю до жодної з них [22].

Самосвідомість культурної епохи, як стверджував Г. Гегель, прокидається тоді, коли «дух епохи» вичерпав можливості свого розвитку й прагне вийти за свої межі, коли епоха прийшла до свого логічного завершення [6]. Розуміння стає одночасно й подоланням колишнього історичного стану, і вихідною точкою нового. Формою такої самосвідомості, що прокидається, саморозуміння культури, формою її саморефлексії й стає культурологія [8, с. 12]. У цьому контексті становлення культурології представляється розширенням розв'язної можливості гуманітарного пізнання або метасистемним переходом, у ході якого народжується метамова гуманітарного дискурсу. Сама культурологія безпосередньо відбиває, відтворює в собі й виражає той стан (перехідне, екстраординарне), який переживає культура. Власне культурологія і є сьогодні наочним втіленням перехідності, а отже, перехідність заявлена в культурології на «генетичному» рівні. Тому культурологія за своєю природою відтворює інтенції сучасної культури – самозібратися й продовжитися, – і в ній з усією наочністю з'являються всі протиріччя культурної реальності.

Так, фундаментальні ритуали переходу людини (або групи) до якісно нового статусу, таких як родильний обряд, ініціація, весілля, похорон, неодмінно передбачають три фази: відділення, проміжний стан, включення [18, с. 292–293]. У першій (прелімінарній) фазі поведінка особистості (або групи) символізує, що вона відкріплюється від займаного раніше місця в соціальній структурі. Під час проміжного (лімінального) періоду, коли той, «хто переходить», перебуває «на порозі», його особливості є неминуче двоїстими: адже він проходить через ту галузь культури, у якій дуже мало (або зовсім немає) властивостей минулого або майбутнього стану. У третій (постлімінарній) фазі перехід завершується знаходженням порівняно стійкого становища в соціокультурному просторі, що передбачає виконання певних соціальних ролей. А от «лімінальні істоти – ні тут, ні там, ні те, ні се; вони – у проміжку між точками знаходження, запропонованими й розподіленими законом, звичаєм, умовностями й церемоніалом» [19, с. 168–170].

В. Тернер наполягає на тому, що поняття лімінальності виражає істотні механізми у функціонуванні сучасних суспільств [19, с. 133–134].

Хоча кожний з нас приречений відіграти «у суспільстві певну роль, що її диктує суспільство, людина у формах цієї ролі ніколи не проявляє повністю свою екзистенціальну сутність. Крім внутрішнього змісту, який виражається в ролі, індивіду властива така глибинна сутність, яка не може бути передана за допомогою поняття ролі. Тому час від часу, будучи включеним у систему статусів і ролей, індивід відчуває потребу виходити за межі цієї соціальної матриці» [9]. Самосвідомість культурної епохи прокидається тоді, коли «дух епохи» вичерпав можливості свого розвитку й прагне вийти за свої межі, коли епоха прийшла до свого логічного завершення [16, с. 34]. Розуміння стає одночасно й подоланням колишнього історичного стану, і вихідною точкою нового. Формою такої самосвідомості та само-рефлексії стає культурологія. У цьому контексті становлення культурології представляється розширенням розв'язної можливості гуманітарного пізнання або метасистемним переходом, у процесі якого народжується метамова гуманітарного дискурсу. А оскільки культурологічне знання нічим не відмежоване від свого предмета – культури – «розчинене» у ньому, пов'язане з ним за принципом ізоморфізму, то сама культурологія безпосередньо відбиває, відтворює в собі й виражає той стан (перехідне, екстраординарне), який переживає культура, сама культурологія і є сьогодні наочним втіленням перехідності. Тим самим перехідність заявлена в культурології на «генетичному» рівні.

З огляду на ці позиції недивним видається той факт, що лімінальність виступає об'єктом соціокультурологічних досліджень багатьох українських та зарубіжних науковців. Так, фундаментальні ритуали переходу людини (або групи) до якісно нового статусу, таких як родильний обряд, ініціація, весілля, похорон, неодмінно передбачають три фази: відділення, проміжний стан, включення [18, с. 292–293]. У першій (прелімінарній) фазі поведінка особистості (або групи) символізує, що вона відкріплюється від займаного раніше місця в соціальній структурі. Під час проміжного (лімінального) періоду, коли той, «хто переходить», перебуває «на порозі», його особливості є неминуче двоїстими: адже він проходить через ту галузь культури, у якій дуже мало (або зовсім немає) властивостей минулого або майбутнього стану. У третій (постлімінарній) фазі перехід завершується знаходженням порівняно стійкого становища в соціокультурному просторі, що передбачає виконання певних соціальних ролей. А от «лімінальні істоти – ні тут, ні там, ні те, ні се;

вони – у проміжку між положеннями, запропонованими й розподіленими законом, звичаєм, умовами й церемоніалом» [19, с. 168–170].

Отже, у соціокультурологічному контексті лімінальність виступає як проміжна, у певному сенсі перехідна соціальна ситуація розвитку особистості у системі суспільних відносин, яка характеризується втратою колишнього соціального стану й сполученою з ним статусно-рольовою позицією в умовах входження в нову соціальну роль. При цьому така маргінальна соціальна позиція оформлюється соціумом за допомогою особливих ритуалів, обрядів і підкріплюється найчастіше своєрідною атрибутикою. Така ідентифікація підкреслює соціокультурний зміст лімінальності, коли за допомогою практичного використання механізму зміни соціальної позиції досягається посилення соціальної структури суспільства й розширення потенціалу варіативних можливостей особистості. Лімінальність є характерною для більшості культур на всіх етапах соціогенеза.

У межах нашого дослідження з соціології запозичуємо поняття *лімінального соціального статусу лімінара*, або *лімінальної персони*, та трактуємо його як один із складників образності лімінального взагалі та образу *лімінара* зокрема. Вербальними маркерами образу лімінальної персони, яка, відповідно, має *лімінальний соціальний статус*, в поетичному дискурсі виступають лексичні одиниці або словосполучення, що позначають *зміну, перехід* та / або *оновлення* соціального статусу людини (*fiancé, engaged* – вже не у статусі незаміжня / неодружений, але ще й не у шлюбі; *divorced* – вже не у шлюбі, проте із перспективою вступу в інший шлюб; *between jobs* – статус між звільненням та влаштуванням на нову роботу, *entrant, applicant, emigrant*).

Специфіка тлумачення лімінальності у психології

У психології термін «лімінальність» використовується для пояснення змін, що відбуваються в емоційних станах тих чи інших осіб. Лімінальні стани можуть переживати, скажімо, білінгви від народження під час визначення своєї етнічної належності, набуття власної етнічної самоідентифікації. Часто лімінальність переживають особи, що змінюють країну проживання (емігранти), політичну партію, місце роботи тощо. Дуже поширеним явищем є переживання лімінальності індивідами, котрі перебувають у стані постійного пошуку та вибору на шляху набуття професійної ідентичності [9, с. 150].

Загалом вивчення лімінальності у психології тісно пов'язане із результатами соціологічних досліджень цього феномену, адже психологія вивчає емоційний та душевний стан людини, а остання своєю чергою є соціальною невіддільною частиною соціуму.

Етимологія терміну «лімінальність», яка прямо вказує на кризовий, перехідний, «порогів» етап розвитку особистості, свідчить, що таке становище не може бути тривалим і не має стати кінцевим [14, с. 247]. Йдеться про певну нейтральну, міжрольову позицію. Її подолання доволі часто пов'язане з необхідністю докласти зусиль, іноді досить значних. Також цілком можливо, що переживання лімінальності, подолання цього межового стану залежить від того, чи готова людина зазнати випробувань, можливо навіть приниження (інколи лише ритуальних, подеколи й реальних), як фізично, так і морально [9, с. 150].

У психологічній науці неодноразово підкреслювалася важливість поняття лімінальності для розуміння процесів змін, що відбуваються з індивідом у певній структурі суспільних відносин. І неважливо, про який етап соціогенезу йдеться, адже ритуали переходу зберігаються до цього часу у багатьох суспільствах, навіть найбільш організованих [12; 13].

З погляду психології суть лімінальності полягає у підготовці особистості до певних трансформацій. Здебільшого лімінальний стан передуює переходові до більш високого соціального статусу, тож претендент має витримати перевірку на відповідність новій ролі. Власне, іспити для студентів теж можна вважати свого роду елементами ритуалу переходу, адже лише після складання іспитів студент отримує документ про те, що він є фахівцем – офіційне підтвердження від суспільства [9, с. 150].

Психологічна суть явища лімінальності полягає у розумінні станів душевного життя, переживань екзистенціального характеру, структури глобальних криз, що охоплюють світ, а також забезпеченні готовності суб'єкта до різких змін своєї долі. Перехід на інший (не обов'язково більш високий щабель) у статусній ієрархії забезпечується випробуванням «на міцність» індивіда, його фізичних, духовних і моральних сил.

Відтак з психології запозичуємо поняття *лімінального стану* та трактуємо його як один із складників образності лімінального взагалі та, разом із лімінальним соціальним статусом, образу *лімінара* зокрема. Вербальними маркерами образу лімінальної персони, яка, відповідно, переживає *лімі-*

нальний стан, у поетичному дискурсі виступають лексичні одиниці або словосполучення, що позначають *зміну, вибір, перехід, конфлікт, невизначеність* людини (*pregnancy, dream, transsexualism, bisexualism, decision-making, choice, being at a loss*).

Лімінальність у літературознавчих студіях. З початком доби постмодернізму інтерес літературознавців до проміжних явищ у площині художніх текстів почав зростати. Проблеми вивчення категорії лімінальності у філологічній площині здебільшого розкрито у літературознавчих дослідженнях (М. Н. Бугайова, Е. Р. Курціус, І. Ратіані).

Розглядаючи проблеми лімінальності з тих або інших позицій, дослідники різних наукових шкіл і напрямів відкривали й відкривають у них свій зміст: сакральньо-міфологічний, ритуально-символічний, культурно-антропологічний, прототипічний, онтологічний та інші, що дозволяє літературознавцям сьогодні впритул підійти до проблеми опису механізмів «літературизації» лімінального досвіду [16, с. 142].

Література є ідеальним проявом лімінальної фази, тобто сама література являє собою лімінальне явище, найважливішим завданням якого є створення нової реальності, нового світу, нового космосу [15, с. 110]. Цей процес передбачає не тільки акцентування помітних відмінностей між реальним і уявленим світами, але й показ наявних логічних і онтологічних протиріч між необхідністю й можливістю. Альтернативний світ лише тоді стає можливістю, коли формується в уяві автора й поступово реалізується за допомогою трансформаційних духовних зусиль обраного протагоніста. Позитивну сторону процесу трансформації представляє лімінальна фаза як транзитний простір, що пролягає між світами, як якийсь водорозділ між існуючою й уявленою системами, як амбівалентний онтологічний ландшафт. Із цього погляду уявлений, тобто вигаданий світ, сприймається не як «неіснуючий об'єкт», але як заснована на альтернативному онтологічному принципі «дійсність», яка складається поза транзитною фазою. Основними визначальними категоріями транзитності є категорії часу й простору. Значима для реальності парадигма простору-часу не тільки не суперечить, але й ідеально відповідає існуючим соціальним структурам. У такому випадку «rites de passage» – ритуал переходу – є прокладеним мостом до іншої – опозиційної – реальності, яка вимагає зовсім іншої інтерпретації просторово-тимчасових вимірів.

Під час вивчення досвіду граничних ситуацій і перехідних станів у літературних текстах

у центрі уваги неодмінно опиняються події, пов'язані зі зміною соціального, психологічного, емоційного статусу – «сюжет переходу» [2]. Сюжет переходу у літературі реконструює в основному ситуації унікального досвіду, для яких характерно найбільш інтенсивне переживання життя, що докорінно змінює суб'єкта. Художні наративи граничних ситуацій, як і самі граничні ситуації, мають динамічну структуру – початок, розвиток, завершення (відповідні трьом фазам переходу за А. ван Генепом) – і засновані або на первинному (когнітивні фрейми), або на вторинному (традиційний, рефлексивний, часто метафоричний) досвіді переходу [2, с. 11].

Поняття лімінальності не обов'язково пов'язане з обрядом переходу [2]. Так, при безсумнівному паралелізмі *communitas* у В. Тернера й карнавальної стихії М. М. Бахтіна існує відмінність ключових моментів, а саме катарсичність карнавалу й метаморфічність обряду переходу [19].

Лімінальний дискурс, як і будь-який інший, відповідає певній формі соціального життя (життя поза «структурою») або виражає прагнення до нього. Він також створює умовний світ, або ідеальний і гармонічний, або світ «навпаки» – непривабливий і хаотичний. Це однаковою мірою світ реалізованих можливостей і неможливостей. Ідеологія лімінального дискурсу втілюється у двох тернеровських поняттях: «лімінальність сильних» (ті, що зображують слабкість і приниженість) і «лімінальність слабких» (ті, що розігрують силу й невразливість). По суті, це ідеологія «перехідного періоду», яка тягне за собою зміну пріоритетів або їх демонстративне скасування. Знання правил лімінального дискурсу й їх додержання у відповідний момент озброюють лімінара (*homo ludens*) стратегіями позитивної або оптимальної самопрезентації й тим самим приносять йому «символічний капітал». Подібно багатьом іншим, лімінальний дискурс здатний творити міфи, пояснюючи їх дією природних законів. З одного боку, він розкриває штучний, «сконструйований» (в інтересах людини) характер структурних цінностей, але нерідко робить це, щоб установити свої. Саме тому гра може вироджуватися у церемоніал, а вдавана агресія перетворюватися на реальну. Нарешті, лімінальний дискурс є поліфонічним: ця властивість виражена в ньому набагато яскравіше, ніж в інших дискурсах, оскільки досвід доречного й творчого використання чужих слів стилізується, виставляється напоказ і по-різному оцінюється різними типами аудиторій [15; 21].

Для семантичної сфери лімінальності характерним є функціонування стійкого комплексу конотативних характеристик, які вільно переміщуються з одного денотативного шару в інший, поєднуючи їх контекстуальною, часом унікальною суміжністю. Конотації описів просторової (фізичної) лімінальності побудовані головним чином на емоційно-експресивному потенціалі імплікації. У поетичних висловленнях із семантикою лімінальності духовно-емоційної сфери процес духовно-емоційної асиміляції лімінальності представлений як такий, що протікає на емоційному, моральному та ментальному рівнях. Варіантом духовно-емоційної реакції на неминучість лімінального існування виступає «божевілья», конотації якого задаються семантикою «одержимості (темним / світлим) Богом».

Таким чином, лімінальність у сучасних літературознавчих та мовознавчих дослідженнях виступає як проміжний, перехідний, амбівалентний стан – «ні там, ні тут», перебуваючи в якому, індивід віддаляється від нормативного контексту й шляхом трансформації створює опозиційно протилежний світ, який знаходить своє відображення як у вербальній, так і невербальній (концептуальній) площині. Відповідно, лімінальна фаза знаходить значення спеціальної, безсумнівно, сакральної, просторово-тимчасової зони. Процес «містичної подорожі», «транзитності» [2], «таємничого переміщення» сполучається із символікою смерті й народження, в'янення й розквіту [там само]. «Rites de passage» є ритуалом переходу від однієї моделі існування до іншої. Лімінальний час, також як і лімінальний простір, виражає, з одного боку, найскладніший процес відділення індивіда від упорядкованої, хронологічної системи, а з іншого – його приєднання до альтернативної, антихронологічної, антитемпоральної системи.

У контексті нашої роботи з літературознавства запозичуємо розуміння лімінальності як *ситуації унікального досвіду*, для якої характерні найбільш інтенсивні переживання ліричного героя, що докорінно змінюють його. Розмежовуючи метаморфічність та катарсичність, лімінальний досвід розглядаємо як подібний до карнавального, але не тотожний йому.

Із результатів мовознавчих досліджень адаптуємо поняття *лімінального дискурсу*, в якому конструюються неможливі, зокрема дифузні, поетичні світи. Однією з найхарактерніших ознак лімінального дискурсу є функціонування стійкого комплексу конотативних, які ґрунтуються переважно на емоційно-експресивному потенціалі імплікації та можуть переходити з одного денотативного шару в інший.

Висновки. Щодалі змінюється світ, тим більше стираються межі концептів і явищ. Усе частіше чуємо про «золоту середину» та амбівалентність у ставленні до тих чи інших явищ. Серед вчених різних царин на авансцену наукових досліджень виходить поняття межовості або лімінальності.

Враховуючи наявні витлумачення категорії лімінальності у міжпарадигмальному ракурсі, а саме з позицій філософії, соціології, культурології, психології, літературознавства та мовознавства, дохо-

димо висновку, що у сутнісному плані *лімінальність у поетичному дискурсі* є конструюванням різноманітних перехідних, порогових, амбівалентних, альтернативних станів людини, соціуму, природи, всесвіту, які зазвичай регламентуються численними ритуалами, обрядами, звичаями, традиціями, святкуваннями, але аж ніяк ними не обмежуються. У більш широкому розумінні лімінальність – це нескінченний пошук смислу життя у процесі існування людини, системи, суспільства, світу.

Список літератури:

1. Арнольд В. И. Теория катастроф. Изд. 6-е. Москва : URSS, 2013. 126 с.
2. Бугаева Л. Д. Литература и rite de passage. Санкт-Петербург : Петрополис, 2010. 408 с.
3. Геннеп А. Обряды перехода. Систематическое изучение обрядов / Арнольд ван Геннеп ; [пер. с франц.]. Москва : Восточная литература ; РАН, 1999. 198 с.
4. Деррида Ж. Поля философии / Пер. с фр. Д. Кралечкина. Москва, 2012. URL: <http://bookish.link/filosofiya-fundamentalnaya/polya-filosofii.html>.
5. Жаков К. Ф. Лимитизм: Единство наук, философии и религии. Рига: «Limitiskas filosofijas biednbas Latvija izd», 1929. 226 с.
6. Мандельброт Б. Б. Фракталы и хаос: множество Мандельброта и другие чудеса / Бенуа Б. Мандельброт; с предисл. П. У. Джонса и гл., написан. в соавторстве с К. Дж. Г. Эверцом и М. К. Гуцвиллером ; пер. с англ. Н. А. Зубченко. Москва ; Ижевск : Регулярная и хаотичная динамика, 2009. 391 с.
7. Тернер В. Ритуальный процесс. Структура и анти структура. *Символ и ритуал*. Москва : Наука, 1983. С. 104–264.
8. Том Р. Структурная устойчивость и морфогенез. Москва, 2002. 280 с.
9. Курганська Л. О. Лімінальні стани як етап становлення професійної ідентичності: до постановки проблеми. *Горизонти освіти*. 2013. № 3. С. 149–154.
10. Курціус Е. Р. Європейська література і латинське середньовіччя; [пер. з нім. А. Онишко]. Львів : Літопис, 2007. 752 с.
11. Лиотар, Ж.-Ф. (1998) Состояние постмодерна : пер. с франц. Москва : Институт экспериментальной социологии ; Санкт-Петербург : Алетейя.
12. Лисина Е. А. К вопросу о механизмах перехода: социально-философский аспект. *Вестник Оренбургского государственного университета*. 2011. № 7. С. 115–120.
13. Нагорна Л. П. Соціокультурна ідентичність: пастки ціннісних розмежувань. Київ : ІПЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2011. 272 с.
14. Проективный философский словарь : Новые термины и понятия / [под ред. Г. Л. Тульчинского, М. Н. Эпштейна]. Санкт-Петербург : Алетейя, 2003. 512 с.
15. Ратиани И. Теория лиминальности. Проблема антропологии и современного литературоведения. *Литература в диалоге культур*. Ростов-на-Дону, 2008. С. 195–199.
16. Савелова Л. В. Лиминальный нарратив в современной русской прозе: модель и структура Русский след в нарратологии : матер. Международной науч.-практич. конф. Балашов, 26-28 ноября 2012 г. Балашов : Николаев, 2012. С. 141–149.
17. Сорокин П. А. Социальная и культурная динамика ; пер. с англ., вст. статья и комментарии В.В. Сапова. Москва : Астрель, 2006. 1176 с.
18. Соснин Э. А., Пойзнер Б. Н. Из небытия в бытие: творчество как целенаправленная деятельность. Томск : STT, 2011. 520 с.
19. Тернер В. Ритуальный процесс. Структура и антиструктура. Символ и ритуал. Москва : Наука, 1983. С. 104–264.
20. Том Р. Структурная устойчивость и морфогенез. Москва, 2002. 280 с.
21. Тульчинский Г. Л. Постчеловеческая персонология : Новые перспективы свободы и рациональности. Санкт-Петербург : Алетейя, 2002 (Акад. тип. Наука РАН). 677 с.
22. Фуко М. Слова и вещи : Археология гуманитар. наук : Пер. с фр. / Мишель Фуко; [Вступ. ст. Н. С. Автономовой, с. 7–27]. Санкт-Петербург : А-скад : АОЗТ «Талисман», 1994. 405 с.
23. Carson T. Liminal Reality and Transformational Power: Revised Edition: Transition, Renewal and Hope. 2016. 110 p.
24. Lorenz E. N. Designing Chaotic Models. *Journal of the Atmospheric Sciences*. 2005. Vol. 62. No. 5, pp. 1574–1587.

**Lysova K. A. THEORETICAL BACKGTOUND OF LIMINALITY STUDYING
IN THE MODERN ANGLOPHONE POETRY**

The article analyzes the dominant theoretical basis of liminality related investigation and outlines the key factors that have influenced the theory of liminality and liminal discourse formation. In particular, liminality in the article is considered from the linguo-philosophical, socio-cultural, psychological and literary standpoints. The article clearly represents a close interconnection between these approaches and demonstrates their influence on the investigation of the imagery of liminality in the modern anglophone poetic discourse.

Philosophy interprets liminal processes as certain stages of any system transition from one state to another. These stages are inevitably followed by the loss of structure, clear hierarchy and the status of separate elements.

In the socio-cultural context liminality is regarded as a transitional, in-between social situation of the person's social development and is characterized by loss of the former (initial) social state. Social role and status that are bound with this social state are lost as well during gaining an absolutely new role.

From the psychological standpoint the essence of the liminality is based on the fact of preparation of a person for certain transformations. Most often liminal condition is prior to the transition to a higher social status. Thus, a "candidate" has to pass the check in order to make sure he / she fits a new role.

From literary studies we incorporate understanding of the liminality as a situation of a unique experience which is marked by the most vivid and intensive character's feelings which, in fact, change him / her radically. Separating metamorphism and catharsis, we trace liminal experience as such which is similar to the carnical one, though not equal to it.

Such interest in the category of liminality and the variety of scientific approaches to the studying of this complex phenomenon allow us to consider liminality as an inter-disciplinary phenomenon.

Key words: *liminality, imagery of liminality, liminal discourse, theory of liminality, interdisciplinary approach.*